

УДК 821.162.1-3.09:159.923.2-027.61/.63-054.72(=162.1)(100)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-14>

Лідія ПУЗДРАК

аспірант кафедри польської філології, Львівський національний університет імені Івана Франка, вулиця Університетська, 1, Львів, Львівська область, Україна, 79000

ORCID: 0000-0003-4685-571X

Бібліографічний опис статті: Пуздрок, Л. (2021). Функціонування концепту «свій/чужий/інший» у сучасній польській еміграційній літературі. *Актуальні питання іноземної філології*, 14, 89–95, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-14>

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНЦЕПТУ «СВІЙ/ЧУЖИЙ/ІНШИЙ» У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ЕМІГРАЦІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Протягом останніх десятиліть питання культурного функціонування емігранта закордоном у сучасній гуманітаристиці є важливим та актуальним. На нашу думку, ідентичність людини, а особливо ідентичність емігранта, найповніше можна дослідити та описати у межах концепту «свій/чужий/інший». Відтак у статті ставимо собі за мету представити образ емігранта як прибулого, стороннього, нетутешнього у межах концепту «свій/чужий/інший» на прикладі збірки репортажів Еви Вінницької «Angole»¹.

Методологія. У своїй роботі використовуємо загальнонаукові та лінгвістичні прийоми. За допомогою структурного та описового методів ми збрали, систематизували та охарактеризували теоретичні положення, що стосуються концепту «свій-чужий», зіставний метод використали при аналізі цього концепту у працях не лише польських, але і інших зарубіжних дослідників. Елементи етимологічного методу та метод словникової дефініції були важливими для з'ясування етимології окремих польських мовних одиниць. Завдяки інтерпретаційно-текстовому та контекстологічному методам вдалось дослідити функціонування концепту «свій-чужий» у творах польської еміграційної літератури. У своєму дослідженні також акцентуємо увагу на етнокультурному аспекті концепту, тобто описуємо його як модель, що базується на усвідомленні того значення, яке має певна національна культура в житті соціуму та емігранта зокрема.

Наукова новизна. Уперше в польському та українському літературознавстві проаналізовано функціонування концепту «свій/чужий/інший» у польській еміграційній літературі на прикладі збірки репортажів Еви Вінницької «Angole»; крізь призму літератури представлено образ емігранта як чужого та/або іншого. Окрім того, зроблено спробу визначити унікальність аспекту «іншості» емігранта. Досліджено причини виключення емігрантів із суспільного життя через їхню іншість/чужість.

Висновки дослідження. Нерозуміння своєї (особливо національної) ідентичності породжує у емігрантів переконання, що вони вже не є членами «нормального світу», що вони завжди будуть чужими, іншими, не прийнятими, а значить, і ворожими для суспільства, в якому живуть.

Ключові слова: сучасна польська еміграційна література, репортаж, емігрант, освоєння іншого та чужого, концепт.

Lidiia PUZDRAK

postgraduate Student at the Department of Polish Philology, Ivan Franko National University of Lviv, Universytetska Street 1, Lviv, 79000, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4685-571X

To cite this article: Puzdrak, L. (2021). Funktsionuvannia kontseptu “svii/chuzhyi/inshyi” u suchasni polskii emihratsiinii literaturi [The functioning of the koncept of “otherness” and “selfness” in modern Polish emigration literature]. *Current Issues of Foreign Philology*, 14, 89–95, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2021-14-14>

¹ Вступне та неповне опрацювання цієї теми ми тезисно подали у збірнику матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (25 січня 2021 р., Вінниця). Режим доступу: <https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9449>

THE FUNCTIONING OF THE CONCEPT OF “OTHERNESS” AND “SELFNESS” IN MODERN POLISH EMIGRATION LITERATURE

In recent decades, the issue of cultural functioning of the emigrant abroad is considered important and relevant. In our opinion, the identity of a person, and especially the identity of an emigrant, can be most fully explored and presented on the example of the concept of “otherness” and “selfness”. Therefore, in the article we aim to present the image of an emigrant as a newcomer, outsider, non-native on the example of the reports of Ewa Winnicka “Angole”.

Methods. *In our work we use general scientific and linguistic methods. Using structural and descriptive methods, we collected, systematized and characterized the theoretical provisions related to the researched concept, comparative method was used in the analysis of this concept in the works of not only Polish but also other foreign researchers. Elements of the etymological method and the method of dictionary definitions were important in order to clarify the etymology of some Polish language phrases. Thanks to interpretive-textual and contextual methods, it was possible to study the functioning of the concept in the works of Polish emigration literature. In our study we also focus on the ethnocultural aspect of the concept, so we describe the concept as a model based on awareness of the importance of a particular national culture in the life of society and emigrants.*

Scientific novelty. *For the first time in Polish and Ukrainian literary criticism, the functioning of this concept is analyzed. The functioning of the concept of “otherness” and “selfness” in the Polish emigration literature is analyzed on the example of Ewa Winnicka’s collection of reports „Angole”; the image of the emigrant as a stranger and / or another is presented through the prism of literature. In addition, we tried to determine the uniqueness of the „otherness” of the emigrant. The reasons for the exclusion of emigrants from public life due to their otherness have been studied.*

Conclusions. *Emigrants’ misunderstanding of their (especially national) identity gives emigrants the belief that they are no longer members of the «normal world», that they will always be strangers, others, unaccepted, and therefore hostile to the society in which they live.*

Key words: *modern Polish emigration literature, report, emigrant, development of other and foreign, concept.*

Актуальність дослідження. Ідентичність людини, а особливо ідентичність емігранта, на нашу думку, найповніше можна дослідити та представити у межах концепту «свій-чужий». Протиставлення цих понять сьогодні активно досліджують у галузі лінгвосеміотики, когнітивної лінгвістики, етно- та психолінгвістики, дискурсології (до прикладу, Клод Леві-Стросс, Юрій Лотман, Олена Селіванова, Юрій Степанов, Ева Глажевська, Анна Вежбіцка та інші). Проте актуальною та однозначно не вирішеною залишається проблема визначення обсягу та змісту понять «свій-чужий» у рамках сучасної еміграційної літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика польської еміграційної літератури входить у сферу зацікавлень таких польських дослідників: Мечислав Домбровський, Євгенія Прокоп-Янец, Йоланта Пастерська, Анна Населовська, Ева Доманська та ін. Згадані польські літературознавці зосередили свою увагу на культурологічному аспекті еміграційної літератури, а також у порівняльному аспекті досліджували сучасні еміграційні процеси та явище міграції у XIX ст.

Дослідженням поняття «концепт» займалися такі українські дослідники: Ірина Голубовська, Світлана Жаботинська, Анатолій Загнітко, Світлана Мартінек, Олена Селіванова та ін. Серед зарубіжних дослідників темою концептології

цікавились: Єжи Бартмінський, Ніна Арутюнова, Анна Вежбицька тощо. Варто зазначити, що праці Єжи Бартмінського та Анни Вежбицької стосуються функціонування певних концептів у стереотипному мисленні поляків.

Відтак у дослідженні **ставимо собі за мету** представити образ емігранта як прибулого, стороннього, нетутешнього у межах концепту «свій\чужий\інший».

Виклад основного матеріалу. Сучасна література згідно з популярним сьогодні антропологічним напрямом виявляє зацікавлення темою іншості, трактує її як необхідну умову в процесі пізнання. Проблематика іншості сьогодні актуальна у творах багатьох сучасних польських письменників. Найчастіше автори показують іншість персонажів, які перебувають у часі подорожі (наприклад, Анджей Стасюк «Jadąc do Babadag», «Dojczland», «Fado», Ольга Токарчук «Bieguni», або Маріуш Вільк «Wilczy notes»). Під час подорожі образ іншості персонажа посилюється, оскільки в невідомому оточенні він – новоприбулий, незнаний. Тему іншості виразно можемо простежити у творах польських письменників – представників сучасної еміграційної літератури (наприклад, Мануела Гретковська «Polka, My zdies’ emigrantu», Збігнев Крушинський «Schwedenkrauter»). Творам сучасної еміграційної літератури часто притаманна

так-би мовити безперервна подорож, тобто постійна зміна місця проживання персонажів, що є результатом готовності сучасної людини сприймати та досліджувати світ. «Вони [емігранти] цікавляться новим місцем не для того, щоб заявити про своє відчуження, або ж спорідненість із покинутою батьківщиною, а щоб справді пізнати та освоїти незнані території», – зауважує Зигмунт Зентек (Ziętek, 2013, s. 130).

Еміграційна література, як і сам емігрант, завжди перебуває на межі своєї культури та культури, до якої прагне пристосуватись емігрант. Як зазначає літературознавець Мечислав Домбровський, «міграційна література за своєю суттю є літературою меж, літературою прикордонних територій. Їй властива багатозначність, суперечливість, протиставлення, оспорювання, свобода, що гарантує їй особливо привілейоване становище» (Dąbrowski, 2016, s. 289).

Літературознавиця Євгенія Прокоп-Янец вказує на функцію посередництва літератури між різними культурами і додає, що «еміграційна література має свій імміграційний аспект, адже емігранти є одночасно ще й іммігрантами, адже вигнання (чи добровільний виїзд у випадку сучасної міграційної літератури) може знайти свій фінал у осіданні та одомашненні, а викорінення – в укоріненні» (Prokop-Janiec, 2007, s. 46). Дослідниця також підкреслює, що слово «еміграція», крім очевидного політичного виміру (чи економічного виміру як важливішого чинника сучасної еміграції), також має очевидний важливий культурний вимір.

Емігрант – інколи на своє здивування – опісля приїзду в іншу країну зауважує, що в новому середовищі він не належить до загальної європейської культури, його трактують як іноземця, як іншого. Закордоном приналежність до іншої національної групи та почуття відокремленості стає для багатьох важливою орієнтирною схемою у подальшому житті, що спонукає до глибших думок пов'язаних із встановленням власної ідентичності. Як зазначає польський літературознавець Мечислав Домбровський, життя в чужій країні, наповнене невизначеністю, є неприємним контрастом до щойно покинутої батьківщини – безпечного, сенсового та передбачуваного світу (де емігрант володіє вмінням виконувати повсякденну діяльність, передбачувати природний хід речей, почуватись «своїм у власній мові») (Dąbrowski, 2013, s. 96).

Емігрант у більшості випадків закритий для нового оточення, він завжди формується, вчиться, розвивається, він є суб'єктом у процесі. Його ситуація є в психологічному сенсі кризовою ситуацією, тому що емігрант постійно піддається різноманітним ваганням, частіше, ніж інші, ставить перед собою питання та завдання, які потребують негайної відповіді чи вирішення.

Задля кращого розуміння понять «свій», «чужий» та «інший» актуальним завданням видається нам звернутись до трактування цих дефініцій у різноматніх сучасних словниках польської мови:

- Свій (swój) – «той, хто належить до того самого середовища, родини» (ISJP², t. II, s. 724). Відтак це особа, яка чимось подібна до нас, а отже, умовно гідна нашої довіри.

- Чужий (obcy) – «особа, що не належить до певної групи, середовища, родини, також: громадянин іншої держави: *Był obcy w tym mieście, Prosić obcych o pomoc, zamieszkiwać u obcych*» (SWJP^{*3}, t. I, s. 629).

- Інший (inny) – «особа, яка, на думку мовця, належить до зовсім відмінного цивілізаційного, культурного та суспільного середовища» (WSJP^{4**}).

Поняття «іншого» та «чужого» часто використовують як рівнозначні синоніми, оскільки їх точне розмежування не завжди потрібне. Швидше вибір того чи іншого терміну залежить від певної наукової дисципліни, в якій ми їх застосовуємо. Коли говоримо «чуже», то додаємо конкретності значення до «іншого», вказуємо на відстань: об'єктивну (наприклад, територіальну, географічну чи символічну), але також і суб'єктивну (наприклад емоційне відчуття дистанції). Отже, категорію «інший» розглядаємо як термін, що вказує на всі можливі відмінності між людьми, які відчувають себе такими самими у певному суспільстві, групі тощо. Термін «чужий» розуміємо як конкретний вид іншості, що передусім підкреслює культурну відстань між різними національностями (Zamojska, 2013, s. 54). Також суттєву різницю у тлумаченні цих понять вбачаємо у тому, що інший попри все може коли-небудь стати своїм, а чужий ніколи своїм не стане.

² *Inny słownik języka polskiego*, pod red. M. Bańko, Warszawa 2000.

³ * *Słownik współczesnego języka polskiego*, pod red. B. Dunaja, Warszawa 1998.

⁴ ** *Wielki słownik języka polskiego*. Електронна версія: <https://www.wsjp.pl/>

Ришард Капусцінський стверджує, що терміни «інший» та «чужий» «можна зрозуміти по-різному і використовувати в різних значеннях і контекстах» (Karuściński, 2006, s. 17). На його думку, ці терміни можуть диференціювати різницю між статями, поколіннями, національностями, релігіями тощо. Сам автор використовує концепцію іншості, щоб виокремити європейців як людей Заходу, відрізнити білих людей від небілих.

Виразне протиставлення «свій/чужий» у польській культурі спостерігаємо також у численних фразеологізмах, прислів'ях та приказках: *kruk krukowi oka nie wykole, trafił swój na swego, każda myszka swój ogonek chwali, ktoś wyciera obce kąty, w obce ręce* (WSJP). Вивченням теми «свій/чужий» у галузі фразеології займається польська мовознавиця Івона Косек (Kosek, 2004).

З наведених вище досліджень можемо зробити висновок, що своє зазвичай характеризується позитивною конотацією, натомість чуже – негативною. На думку Володимира Колесова, свій – це той, хто близький, є начебто другим «я», що представлений конкретною особою (Колесов, 1986, s. 248). Свій ніколи не потребує ніякої оцінки, уточнення, адже його характеристика завжди позитивна. Чужий протиставляється конкретній особистості чи особі, він може бути репрезентований цілим натовпом, тлумом. Чужинець завжди має оцінне значення (як згадувалось вище, зазвичай негативне).

Опозиція «своє/чуже» говорить також про наявність своєрідного кордону, деякого переходу між одним полем та іншим; слова, звичаї, поведінка одних об'єднують, а інших поділяють. Межа, яка існує між «своїм» та «чужим», за словами Юрія Лотмана, «з одного боку розділяє, а з іншого – з'єднує» (Лотман, 2000). Вона начебто ота «фільтруюча мембрана», яка може трансформувати «чуже» в «своє» та «своє» – в «чуже» (Кузнецова, 2007, s. 38).

Антропологічний аналіз такої опозиції знаходимо у праці «*Swój/ obcy/inny*» Мечислава Домбровського, де автор показує істотну різницю понять: чужість це щось, що відокремлює «наше» від «чужого» (тобто, не «нашого»). Натомість «своє» – це, з одного боку, безпека, проте така безпека завжди відкрита до всього, що знаходиться назовні, того, що є іноземним, небезпечним чи до тих, кого ми не знаємо і котрі

прагнуть стати «своїми». Опозиція «тут і там» у емігранта переходить у відповідну опозицію «своє-чуже».

Новий простір спочатку може створювати ілюзію одомашнення для емігранта, хоча насправді потроху викорінює та знешкоджує його. Виникає відчуття «нестерпної легкості буття» (Dąbrowski, 2016). Мігрант бачить, що можна поводитись і жити по-різному, що немає єдиної життєвої стратегії. Юлія Крістева у своєму дослідженні «Самі собі чужі» говорить про емігранта як про людину, яка перебуває між тим, чого більше не має, і тим, що ніколи не збудеться (Крістева, 2004). Мігранти є суб'єктами, що перебувають у стані перманентної кризи, трансформації, створення нової особистості, яких, з одного боку, охоплюють часто муки совісті, з іншого – бажанням знайти новий / чужий / кращий світ.

У нашому дослідженні посилаємось на емпіричний матеріал, який представляє собою автобіографічні описові інтерв'ю з молодими польськими емігрантами у Великобританії, що запрезентовані у збірці репортажів Еви Вінницької «Angole» (далі – ANG) (Winnicka, 2014). У текстах авторка представляє профілі 34 людей, які з різних причин виїхали з Польщі. Після виїзду закордон всі герої змушені змінювати свою професію, спосіб мислення, спосіб життя, стиль поведінки.

Основна мета, яку в цьому випадку переслідує польський емігрант – це не лише звикнути до іншої повсякденної реальності, а перш за все створити для англійця образ справжнього знавця англійського побуту: *Anglik musi zaufać, że jestem po jego stronie, musi zobaczyć, że zjadam jego krajowe jedzenie* [ANG, s. 104]. Проте неоднозначим та неправильним є трактування усіх емігрантів з Польщі як швидких пристосуванців до англійського побуту. Трапляємо на історії героїв, які цілеспрямовано дотримуються стилю життя, який вони вели у Польщі: *Od lat jeżdżę ty lko do polskiego sklepu i raz w tygodniu do Lidla po warzywa. Nie potrafię robić zakupów jak Angole, nie wiem, co jest dobre, jak się przygotowia, więc staram się jeść jak w Polsce* [ANG, s. 121]. Ймовірно, англійський чи польський стиль життя залежить від способу пристосування у новій країні: якщо емігранту до вподоби країна поселення – він старатиметься для усіх й для себе першочергово створити

образ знавця англійського побуту; якщо ж його не влаштовують нові умови проживання – емігрант усілякими способами пробуватиме відновити обриси своєї батьківщини там, де він перебуває тепер.

Основне, що забезпечує емігранту постійну іншість/чужість – незнання англійської мови (*Jak mi Brytyjczykowi mówią: „You speak almost like a native speaker”, wiem, że jestem u siebie* [ANG, s. 54]), можливість швидкої втрати роботи (*Pewnie sły szala pani o kłopotach, w które się wpada na emigracji. Łatwo stracić pracę, popęlnić błąd* [ANG, s.80]), неможливість належати до офіційних англійських товариств (*Jeśli chodzi o problemy strukturalne, to bardzo trudno zostać członkiem tutejszych towarzystw funeralnych. A chciałbym należeć* [ANG, s. 82]), що сприяє почуттю самотності, відкинутості, а інколи і доведення емігранта до самогубства (*Wielu Polaków cierpi na samotność. Związki krajowe się rozpadają, nowe są nietrwale* [ANG, s. 81]).

Почуття іншості у емігранток виникає також при розумінні відмінностей у зовнішньому вигляді польок та англійок: *Wyczesana to Angielka, a z kołtunem, odrostami, włosami spiętymi gumką od rzodkiewek to oczywiście Polka lub inna pani ze środkowej Europy* [ANG, s. 113]. Нерозуміння англійок та трактування їх як невічливих та негостинних спростерігаємо у польок, котрі на своє запрошення погостювати вдома не отримали такого ж запрошення у відповідь: *Zaprosiłam je obie do siebie na ciastko. Przyszły i było bardzo miło, śmiałyśmy się, one opowiadały o sobie, trochę o pracy. Ale żadna z nich nie zaprosiła mnie do domu. Nie było żadnej rewizyty* [ANG, s. 105].

Соціолог і філософ Зигмунд Бауман у своїй праці «*Popowoczesność jako źródło cierpień*» (Bauman, 2013) дає нам відповідь на питання «як стати чужим і як перестати бути чужим?». Він говорить про дві стратегії. Перша з них – антропофагічна – полягає в «пожиранні» чужих. У сучасну епоху така стратегія проявляється у формі асиміляції – культурному канібалізмі: те, що було різним, стається однаковим, це своєрідне поглинання різних способів життя, різних суджень про пам'ять чи різних мов, заборона усілякого виду традицій та лояльностей, крім тих, які мали би служити авторитету встановленого порядку. Інша, антропоемічна, полягає у «виблюванні» («wymiotowaniu») чужих:

вигнанні їх за межі території, охопленої своїм ладом, або хоча би ізоляції чужих...».

Тож ми приходимо до висновку, що поляки одразу після еміграції відчують себе чужими, меншовартісними людьми, здебільшого з приємною ностальгією пригадують Польщу: *Utrzymanie jest tu drogie, ale w Polsce stać mnie było na więcej... Przyzwyczajam się. W Polsce byłam dużą rybą w mały m stawie, tutaj jestem małą rybką w wielkim jeziorze* [ANG, s. 38]. Проте завжди вважають себе морально сильнішими, витривалішими та наполегливішими, ніж англійці: *Anglik dla mnie nie ma jaj. Polak jest bardziej zadziorny, ma serce do walki i daleko potrafi zejść. Może Anglik jest dobry w boksie, ale jeśli chodzi o zapasy czy klatkę, to raczej jest dno* [ANG, s. 136]. Емігранти зауважують, що після виїзду їхнє життя перетворюється у постійну боротьбу, яка уже не має права їх втомлювати, бо в такому випадку втому приносить саме життя: *Wiele rzeczy mnie tutaj wkurwia. Ale jeśli będę zmęczona Londynem, to znaczy, że jestem zmęczona życiem* [ANG, s. 54].

Емігрант як «чужий» знаходиться в проміжній, лімінальній фазі; він не лише викликає страх у інших, але і сам піддається почуттям страху через нетипові для нього ситуації життя. Він вже не такий, яким був раніше, поки ще не представляє нового статусу, тобто функціонує в так-би мовити «підвішеному стані» («*stanie zawieszania*»). Як зазначає польський культуролог Ева Глажевська: «Еміграція, викорінення, розрив – це гасла сучасного екзистенційного досвіду людини» (Głazewska, 2017).

Висновки. Отже, приходимо до висновку, що діалог між «я» та «інший» (якого у нашому випадку уособлює емігрант) можливий лише тоді, коли кожен з його учасників готовий пізнати і визнати іншого в його інакшості (навіть якщо ця інакшість викличе незрозумілість). Також можемо ствердити, що життєвий шлях емігрантів часто доходить до такої точки, коли вони розуміють, що не можуть швидко і назавжди вкоренитися в новій країні, і, швидше за все, ніколи не почуватимуться там повністю «вдома». Нерозуміння своєї (особливо національної) ідентичності породжує у них переконання, що вони вже не є членами «нормального світу», що вони завжди будуть чужими, іншими, не сприйнятими, а значить, і ворожими для суспільства, в якому живуть.

Подальші перспективи дослідження з метою кращого розуміння мовної картини вбачаємо у аналізі концепту «свій/чужий/інший» у прозових творах польської еміграційної літератури, які нами не розглянуто, цілісної картини сучасної польської міграційної літератури.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ISJP – Inny słownik języka polskiego, pod red. M. Bańko, Warszawa 2000.
SWJP – Słownik współczesnego języka polskiego, pod red. B. Dunaja, Warszawa 1998.
WSJP – Wielki słownik języka polskiego. Електронна версія: <https://www.wsjp.pl/>
ANG – Winnicka E. Angole, Wydawnictwo Czarne, 2014.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесов В. В. Мир человека в слове Древней Руси. Ленинград : Изд-во Ленингр. универ., 1986. 311 с.
2. Крістева Ю. Самі собі чужі. Київ : Основи, 2004. 262 с.
3. Кузнецова Т. В. Концепт «свій – чужий» у лінгвокультурологічних дефініціях: *Вісник Сумського державного університету. Сер. «Філологія»*. 2007. Вип. 2. С. 37–40.
4. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Лотман Ю. М. *Семіосфера*. Санкт-Петербург : Искусство СПб, 2000. 704 с.
5. Bauman Z. Ponowoczesność jako źródło cierpień. Warszawa, 2013. 389 s.
6. Dąbrowski M. Międzytekst. Literatura między kulturami narodowymi. *Porównania*. 2013. Nr 13. S. 93–105.
7. Dąbrowski M. Proza migracyjna: źródła i znaczenie. *Teksty Drugie*. 2016. Nr 3, S. 288–307.
8. Dąbrowski M. Tekst międzykulturowy. O przemianach literatury emigracyjnej. Warszawa, 2016. 342 s.
9. Głazewska E. Inny/obcy jako uosobienie diabła. *Kultura i Historia*. 2017. Nr 32. S. 132–145.
10. Inny słownik języka polskiego. T. I–II / pod red. M. Bańko. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
11. Капуściński R. Ten Inny. Kraków, 2006, 92 s.
12. Kosek I. Kilka uwag o opozycji swój-obcy i jej wartościowaniu we frazeologii. *Swojskość i obcość. O kategorii tożsamości w piśmiennictwie polskim na przełomie wieków*. Olsztyn, 2004. S. 178–193.
13. Prokop-Janiec E. Ku wielokulturowości. Literatura emigracyjna jako literatura imigrantów. *Proza polska na obczyźnie*. T. I / red. Z. Anders, J. Pasterski, A. Wal. Rzeszów, Wydawnictwo UR. 2007. S. 37–50.
14. Słownik współczesnego języka polskiego. Pod red. B. Dunaja. Warszawa : Wydawnictwo Wilga, 1998.
15. Wielki słownik języka polskiego. T. I–X / red. W. Doroszewski – Warszawa, Państwowe wydawnictwo naukowe. 1958–1969. Електронна версія: <https://www.wsjp.pl/>
16. Winnicka E. Angole. Wołowiec, 2014.
17. Zamojska E. Inny jako Obcy. Imigranci w polskim dyskursie publicznym i edukacyjnym. *Studia Edukacyjne*. 2013. Nr 28. S. 191–208.
18. Ziętek Z. Czas literatury miejsca. Gry o tożsamość w czasach wielkiej zmiany / pod red. A. Wernera, T. Żukowskiego. Warszawa, 2013. S. 127–150.

REFERENCES:

1. Kolesov, V. V. (1986). My'r cheloveka v slove Drevnej Rusy. [The world of man in the word of Ancient Rus']. Leningrad: Izdatelstvo Leningradskogo unyversyteta – Leningrad University Press. 311 p. [in Russian]
2. Kristeva, Yu. (2004). Sami sobi chuzhi. [Strangers to themselves]. Kyiv : Osnovy. 262 p. [in Ukrainian]
3. Kuznietsova, T. V. (2007). Kontsept “svii – chuzhyi” u lnhvokulturolohichnykh defynitsiiakh. [The concept of “otherness” and “selfness” in linguo-cultural definitions]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho unyversytetu. Ser.: Filolohiia – Bulletin of Sumy State University. Ser.: Philology*. № 2. P. 37–40. [in Ukrainian]
4. Lotman, Yu. M. (2000). Vnutry musliashchykh myrov. [Inside the thinking worlds]. *Semyosfera. Semiosphere*. St. Petersburg: Iskusstvo SPB. 704 p. [in Russian]
5. Bauman, Z. (2013). Ponowoczesność jako źródło cierpień. [Postmodernity as a source of suffering]. Warszawa. 389 p. [in Polish]
6. Dąbrowski, M. (2013). Międzytekst. Literatura między kulturami narodowymi. [Intertext. Literature between national cultures]. *Porównania – Comparisons*. № 13. P. 93–105. [in Polish]
7. Dąbrowski, M. (2016). Proza migracyjna: źródła i znaczenie. [Migration prose: sources and meaning]. *Teksty Drugie – Second Texts*. № 3. P. 288–307. [in Polish]
8. Dąbrowski, M. (2016). Tekst międzykulturowy. O przemianach literatury emigracyjnej. [Intercultural text. On the changes in migration literature]. Warszawa. 342 p. [in Polish]

9. Głażewska, E. (2017). Inny/obcy jako uosobienie diabła. [Other / stranger as the embodiment of the devil]. *Kultura i Historia – Culture and History*. № 32. P. 132–145. [in Polish]
10. Inny słownik języka polskiego [Another dictionary of the Polish language]. T. I–II / edit by M. Bańko – Warszawa: *Wydawnictwo Naukowe PWN*, 2000. [in Polish]
11. Kapuściński, R. (2006). Ten Inny. [This Other]. Kraków. 92 p. [in Polish]
12. Kosek, I. (2004). Kilka uwag o opozycji swój-obcy i jej wartościowaniu we frazeologii. [A few remarks about the self-alien opposition and its evaluation in phraseology]. *Swojskość i obcość. O kategorii tożsamości w piśmiennictwie polskim na przełomie wieków – Homeliness and strangeness. On the category of identity in Polish literature at the turn of the century*. Olsztyn. P. 178–193. [in Polish]
13. Prokop-Janiec, E. (2007). Ku wielokulturowości. Literatura emigracyjna jako literatura imigrantów. [Towards multiculturalism. Emigration literature as immigrant literature]. *Proza polska na obczyźnie – Polish prose in exile*. T. I / edit by Z. Anders, J. Pasterski, A. Wal – Rzeszów : *Wydawnictwo UR*. P. 37–50. [in Polish]
14. Słownik współczesnego języka polskiego. [Dictionary of the contemporary Polish language] / edit by B. Dunaja. Warszawa: *Wydawnictwo Wilga*, 1998. [in Polish]
15. Wielki słownik języka polskiego. [The Large dictionary of the Polish Languages]. T. I–X / edit by W. Doroszewski – Warszawa: *Państwowe wydawnictwo naukowe*, 1958–1969. Electronic version: <https://www.wsjp.pl/> [in Polish]
16. Winnicka, E. (2014). Angole. [Angole]. Wołowiec. [in Polish]
17. Zamojska, E. (2013). Inny jako Obcy. Imigranci w polskim dyskursie publicznym i edukacyjnym. [Another as an Alien. Immigrants in the Polish public and educational discourse]. *Studia Edukacyjne – Educational Studies*. № 28. P. 191–208. [in Polish]
18. Ziętek, Z. (2013). Czas literatury miejsca. Gry o tożsamość w czasach wielkiej zmiany [Time of place literature. Identity games in times of great change] / edit by A. Wernera, T. Żukowskiego. Warszawa, 2013. P. 127–150. [in Polish]